

Forebygging av vold

20 års kamp for et alternativ til vold

Svein Arthur Kallevik

psykolog og journalist. Han er påtroppende spesialrådgiver hos RVTS ØST – Regionalt Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmord, Region Øst

Bo Mathisen

I 20 år har Alternativ til Vold arbeidet for å hjelpe voldsutøvende menn og for å gjøre vold til et anerkjent psykologisk problem. Behandlingstilbudet omfatter nå også kvinner som voldsutøvere, voldsutsatte partnere og barn.

Sommerregnet høljer ned på Lilletorget i Oslo, hvor Alternativ til Vold (ATV) har sitt nyinnflyttede hovedkontor. I niende etasje er hovedkontoret endelig samlet på et gulv med en fantastisk utsikt over Oslo, selv om mørke skyer forstyrrer. De lange lyse korridorene viser vei til en rekke grupperom, terapeutkontorer og undervisningsrom. Administrasjonen er hjertet som også skiller mellom mannsavdelingen og kvinneavdelingen med separate innganger. Hensynet til klientenes sikkerhet og velfølelse er viktig.

ATV startet opp i 1987 etter initiativ fra kriminologene Kristin Skjørten og Christian Magnus Falsen og psykiaterne Sigmund Karterud og Thor Kristian Island, som første europeiske tilbud til menn som utøvde vold mot sin samlivspartner. Etter å ha vært finansiert som et forsøksprosjekt frem til 1992 ble det en privat stiftelse som finansieres av Oslo kommune, statlige midler og prosjektstøtte.

Fra å ha to terapeuter er i dag ATV en av landets største psykologarbeidsplasser med 26 terapeuter til sammen. ATV har nå kontorer i Oslo, Drammen, Langesund og Tønsberg – og skal starte opp i Asker og Bærum. Driften er konsentrert rundt de tre kjerneområdene behandling, forskning og utadrettet virksomhet med omfattende undervisning og foredragsvirksomhet.

Profesjonelle idealister

Psykologene Per Isdal og Per A. Nørbech startet senteret i 1987. Per Isdal og Marius Råkil er henholdsvis leder og nestleder av stiftelsen. Sammen med psykolog Iselin Sætre, leder av ATV Oslo, gir de et engasjert blikk på historie, nåtid og fremtidsutfordringer.

– Vi har vært profesjonelle idealister i 20 år. Fremdeles arbeider vi for at vold skal bli et anerkjent psykologisk problem. Vi opplever ennå at det sås tvil om oss som fagfolk, og at dette ikke blir sett på som «riktig» psykologi av enkelte, sier Per Isdal.

– Hva er det som er mest utfordrende med å arbeide i voldsfeltet?

– Etter 20 år tenker jeg at utfordringen er å klare å gjøre vold til det temaet det faktisk er i folks liv – både for utøver, utsatt og barn som vokser opp med vold. Det er også en utfordring å videreutvikle arbeidsmetoder og teori, sier Marius Råkil. Han understreker at vold er et stort samfunnsproblem. Den første landsomfattende undersøkelsen av vold i parforhold i Norge viste at nesten halvparten av kvinnene og en firedel av mennene fryktet vold. Når halvparten av mennene hadde vært utsatt for vold eller trusler etter fylte 15 år, mens for kvinnene var dette tilfellet for rundt 40 prosent. Mer enn hver fjerde kvinne og hver femte mann oppga at partneren minst en gang hadde brukt fysisk vold (Haaland, Clausen & Schei, 2005).

I Oslo-undersøkelsen var det langt flere kvinner (12 prosent) enn menn (3 prosent) som oppga å ha blitt utsatt for grove former for fysisk vold fra en partner eller tidligere partner (Pape & Stefansen, 1994).

Voldens ubehagelig vesen

– Voldens ubehagelige vesen påvirker oss sterkt og fører til et behov for å overse eller usynliggjøre vold, og det gjelder også i terapirommet. Det er krevende og utfordrende å arbeide med voksne voldsutsatte kvinner. Når det gjelder voldsutøveren, skal man leve med en terapeutisk prosess der man skal finne veien ut av volden – og samtidig holde på empatien overfor et menneske som gjør jævlige ting mot andre. Men den aller største utfordringen er å arbeide med barn som vokser opp med vold og som er prisgitt hva de voksne gjør, sier Marius Råkil.

Barn i voldsutsatte hjem går gjerne inn i omsorgsroller overfor sine foreldre – de blir foreldre for sine foreldre – noe man også ser ved vanskjøtsel, overgrep og alvorlig sykdom.

ATV feirer seg selv med å arrangere den første nordiske konferansen om vold og behandling i Oslo 5. og 6. desember. Justisministeren og voldseksperter fra inn- og utland står på programmet, hvor behandlingsmetoder har en sentral plass.

– Vi mener at psykologer må være sentrale aktører på dette feltet. Vold var lenge ikke et tema i psykologutdannelsen selv om man visste at vold var vanlig og skadelig. Vi vet at det er en klar sammenheng mellom vold og utvikling av psykiske problemer – og at det trengs kvalifisert og spesialisert psykologisk behandling, sier Per Isdal. Han mener at psykologer må lære seg mer om temaet, og at det ikke går an å forholde seg nøytralt til det. ATV synes den politiske og

samfunnsmessige oppmerksomheten rundt vold som problem har blitt bedre, og trekker spesielt frem politiet.

ALTERNATIV TIL VOLD: – Vi har vært profesjonelle idealister i 20 år. Fremdeles arbeider vi for at vold skal bli et anerkjent problem, sier psykolog Per Isdal (i midten), sammen med Marius Råkil og Iselin Sætre.

– Politioverbetjent Finn Abrahamsen ved voldsavsnittet i Oslo politidistrikt er for eksempel veldig offensiv med sine klare anbefalinger til helsestasjoner og skoler om å gi bekymringsmeldinger vedrørende omskjæringer. Det har skjedd mye positivt i politiet, og samarbeidet er godt. Over hele landet har nå politiet familievolds-koordinatorer, sier Iselin Sætre.

– Jeg er imponert over politiets omstilling i sitt forhold til vold. Jeg skulle ønsket at den var like god i helsevesenet og blant psykologer, sier Per Isdal.

Kvinnebevegelsen og grasrota

Da ATV startet, var det i første omgang kvinnebevegelsen som rettet søkelyset mot vold. Det var grasrotbevegelsene som synliggjorde volden som et samfunnsproblem, ikke det offentlige. Nå er vold

blitt et tema som er svært aktuelt både i mediene og på den politiske agendaen ved at det er nasjonale og lokale handlingsplaner mot vold.

– I starten gjorde vi dette til en mannssak; det er menn som har problemer, og menn arbeider med menn. Men det forandret seg i løpet av de første ti årene. I vår faglige utvikling så vi hvor komplisert det var, og valgte å involvere alle deler av familien. Det ble et tilbud til både menn som bruker vold, kvinnelige voldsutøvere, partnere av voldsutøvere og barn som vokser opp med vold. Vi er blitt bevisst på hvor preget man blir av å ha opplevd vold i familien, sier Isdal.

Fra å være et sted hvor mannlige terapeuter arbeider med menn, er staben utvidet med kvinnelige terapeuter.

– Det har betydd mye for miljøet hos oss å ha både mannlige og kvinnelige psykologer, sier Iselin Sætre.

– Kvinnemishandling er et følsomt tema. Det er farlig hvis man i et behandlingsmiljø får en kjønnskamp parallelt til den som finner sted i klientens liv. Jeg har vært flere steder i verden og sett hvor dårlig samarbeidet har vært mellom menn og kvinner. Vi må samarbeide terapeutisk for å få til et mest mulig konstruktivt arbeid og ikke minst forebygge sekundær traumatisering, der terapeutene selv utvikler problemer på grunn av de mange grufulle hendelsene vi får høre om, sier Per Isdal.

– Vi har faste debrifingsgrupper og sørger for å ha åpenhet. På ATV har vi «voldsfrie soner» som under lunsjen, hvor folk skal kunne snakke om andre ting og slappe av. Vi skal kjenne hverandre mer enn som voldsterapeuter. Vi skal ha det bra og ha det gøy sammen, sier Sætre.

Marius Råkil er opptatt av at det lages gode rammeverk rundt dem som arbeider med vold.

– Man skal ikke være alene om å arbeide med vold eller være eneste voldseksperthen på sitt arbeidssted. Det er viktig at man arbeider i et godt kollegialt team. Dette er en viktig årsak til at de som arbeider på feltet i ATV, i stor grad blir værende, sier han.

Behandling og metode

Ni etasjer opp fra et av hovedstadens mest voldsutsatte sentrumsområder sitter menn på saccosekker i et grupperom. Deltakerne forteller om sin historie og sine tanker. Om makt og avmakt. Deres egen historie er unik, selv om problemene rammer svært mange i det norske samfunnet.

I terapien skal voldsutøveren snakke konkret om volden han har utøvd, både for å synliggjøre den og ikke bagatellisere den bort. Den voldelige hendelsen rekonstrueres, og hensikten er å gjøre volden til problemet. Ansvar knyttes til personen selv, og vedkommende trenes til å kunne takle vanskelige følelsesmessige situasjoner uten å bruke vold. Sammen gransker man både oppveksthistorie, egne voldsopplevelser og hvordan man er i nære relasjoner. Gradvis forsøker man å bygge opp nye idealer for det å være mann.

– Vi sier at vi driver psykoterapeutisk tilnærming med fokus på individuelle forskjeller. En eklektisk tilnærming fra alle deler av den kliniske psykologien, både den kognitive, dynamiske, eksistensielle og klientsentrerte psykologien. Samtidig bruker vi kreative tilnærminger som kunstterapi og gestaltterapi. Den behandlingen man gir menn som bruker vold, må ikke være på kollisjonskurs med deres ideer rundt maskulinitet. Det handler om mannskultur, oppvekst og sosialisering. Man må arbeide med selvoppfattelse og ideer rundt maskulinitet, sier Per Isdal.

Helhetlig forståelse av vold

Isdal understreker at vold er forskjellige ting i ulike former, og at man skal vokte seg for å overforenkle sammenhengene.

– Det er store individuelle forskjeller mellom voldsutøverne, og dette har kommet mer med i behandlingen. Vi har gått mye lenger i en helhetlig forståelse av vold. Vi ser at vold skaper familiesystemer. Fra at familiefeltet var vår største fiende, har de blitt dem vi samarbeider mest med, sier Per Isdal.

– Vold handler mer om avmakt enn aggresjon. Da vi startet for 20 år siden, støttet vi oss mye til det som kom fra USA. Analysen av vold kom fra kvinnebevegelsen med fokus på menns voldsholdninger og patrikalske strukturer. Man mente at menn ikke først og fremst trengte behandling, men arenaer for å avlære seg voldsbruk. Perspektivet er fortsatt med oss i dag, men vi ser at det ikke er tilstrekkelig. Vi må gå inn i folks levde liv og se på avmaktshistorier og egen opplevd vold, sier Marius Råkil.

Sætre legger til at traumefeltet har vært med på å utvikle forståelsen av vold.

– Man kan se paralleller mellom voldsbehandling og traumebehandling. Men det er ikke nok å kunne noe om traumer, man må også ha kunnskap om vold og voldens psykologi. Det krever en egen kompetanse. Psykologien har latt volden bli borte som et symptom og ikke sett den som et selvstendig problem, sier Per Isdal.

Mange tenker at det er en sammenheng mellom rusbruk og voldsbruk.

– Det er viktig å se rus og vold i sammenheng. Men det er mange myter knyttet til rus og vold. At rus forklarer og unnskylder volden. Rusbruk er en sosialt akseptabel bortforklaring på uakseptabel atferd. Vårt samarbeid med Tyrili viser at vold også kan være årsak til rusproblemer. Det betyr at man må arbeide med både voldsproblemet og rusproblemet på samme tid ut fra en avmaktstilstand, sier Råkil.

Systematisk registrering

– I psykisk helsevern, som er en av de største arbeidsplassene for psykologer, diagnostiserer man i forhold til symptomer. Men det er ingen som registrerer systematisk hva symptomene skyldes, sier Iselin Sætre.

En av ATV's ansatte arbeider for tiden på Alna DPS (via Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) for å drive systematisering og utvikling av vold- og traumekompetanse og metodeutvikling.

– Alna DPS skal registrere mye mer systematisk enn hva som har vært vanlig i forhold til hva pasientene har opplevd av vold og traumer. Dette gir håp om en bedre forståelse og behandling av disse fenomenene i psykisk helsevern, sier hun.

ATV har gradvis blitt større både i antall ansatte og avdelingskontorer. Og jubilanten vil fortsette å vokse.

– Våre to neste satsingsområder er Rogaland og Agder. Vi sprer oss sakte utover. Det er litt tilfeldig hvor i landet vi har startet opp, det henger sammen med både kompetanse og finansiering. Men regjeringen har sagt at den ønsker tilbud for hele landet, så vi ønsker på sikt å være i alle helseregionene. Vi mener at man både må ha spesialkompetanse på feltet og spesialklinikker for voldsutøvere og voldsutsatte, sier Per Isdal.

Frem til fjoråret har stiftelsen slitt med finansieringen, som har laget mørke skyer over ATV. Men å bli en del av det offentlige systemet er likevel ikke fristende for ATV.

– Vi liker den frie posisjonen. Ved å stå utenfor det etablerte kan vi bli bedre hørt og nå frem. Det tror jeg er nødvendig i 10–15 år til, sier Isdal.

Regnet fortsetter å hølje ned. Mediene kan nok en gang rapportere om nye voldsepisoder i familierelasjoner og et stadig større behov for et alternativ til vold.

Bøker knyttet til Alternativ til Vold

- Aschjem, Ø. (2001). *Nei, nei, gutt... En bok om menn og vold*. Bergen: Eide forlag.
- Bengtson, M., Steinsvåg, P. Ø. & Terland, H. (2004). *Ungdom bak volden. Om forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjelland, A. (1998). *Perspektiver på barn og unges vold*. Oslo: ATV-Forlag.
- Isdal, P. (1990). Vold og kjærlighet – menn som mishandler kvinner. I T. Anstorp & E. Axelsen (red.), *Menn i forandring. En tydeliggjøring av problemer og utviklingsmuligheter*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Isdal, P. (1998). *Håndbok for samtalegrupper for volds- og sedelighetsdømte*. KRUS.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P., Natvig Andreassen, S. M. & Thilesen, R. (2003). *Vold i skolen*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P. & Råkil, M. (2001). Umulige menn eller menn med muligheter. I B. Metell, M. Eriksson, P. Isdal, B. Lyckner & M. Råkil (red.), *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Gothia.
- Råkil, M. (red.). (2002). *Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.